Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβιώσεως και Εργασίας

Υγεία και ευημερία στην εργασία: Έκθεση βάσει της πέμπτης Ευρωπαϊκής Έρευνας για τις Συνθήκες Εργασίας

Περίληψη

Εισαγωγή

Η υγεία και η ευημερία αποτελούν βασικές συνιστώσες της δημόσιας συζήτησης σχετικά με την πολιτική για τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών διαβίωσης. Η υγεία και η ευημερία συγκαταλέγονται μεταξύ των πλέον πολύτιμων αγαθών, συνιστούν δε θεμελιώδεις πτυχές τόσο της έννοιας της ατομικής προόδου όσο και της λειτουργίας της κοινωνίας, καθόσον συνδέονται άμεσα με ζητήματα όπως η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού, η παραγωγικότητα και η βιωσιμότητα. Η παρούσα έκθεση εξετάζει τη σχέση μεταξύ εργασίας, υγείας και ευημερίας βάσει των πορισμάτων της πέμπτης Ευρωπαϊκής Έρευνας για τις Συνθήκες Εργασίας (ΕΕΣΕ) που διενήργησε το Eurofound.

Η εργασία αποτελεί βασική παράμετρο της ευημερίας των ανθρώπων, καθώς αποτελεί ταυτόχρονα πηγή εισοδήματος και μέσο ευρύτερης κοινωνικής προόδου. Η εργασία και η ευημερία συνδέονται στενά υπό την έννοια ότι η καλή ή η κακή ποιότητα των συνθηκών εργασίας έχει άμεσο αντίκτυπο στην ποιότητα ζωής του ανθρώπου. Η εργασία μπορεί επίσης να επηρεάζει καθοριστικά την υγεία, λόγω συγκεκριμένων παραγόντων κινδύνου στον χώρο εργασίας οι οποίοι ενδέχεται να προκαλέσουν τραυματισμούς και επαγγελματικές νόσους, ασθένειες που συνδέονται με την εργασία ή μακροπρόθεσμες επιπτώσεις για την υγεία.

Πλαίσιο πολιτικής

Η υγεία και η ευημερία στην εργασία αποτελούν βασικές παραμέτρους της συνολικής στρατηγικής Ευρώπη 2020 για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα. Μια υγιής οικονομία προϋποθέτει υγιή πληθυσμό. Εάν η προϋπόθεση αυτή δεν πληρούται, οι εργοδότες υφίστανται τις συνέπειες της μειωμένης παραγωγικότητας, οι δε πολίτες τις συνέπειες της μείωσης του προσδόκιμου ζωής και της κακής ποιότητας ζωής. Το στοιχείο αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της εν εξελίξει συζήτησης με θέμα τη δημογραφική γήρανση του ευρωπαϊκού πληθυσμού.

Η προάσπιση του δικαιώματος όλων των πολιτών στην εργασία και η διασφάλιση της δυνατότητας ανθρώπων με διαφορετική κατάσταση υγείας να απασχολούνται σε αμειβόμενη εργασία αποτέλεσε στόχο των κρατών μελών της ΕΕ στο πλαίσιο των στρατηγικών της Λισαβόνας και της Ευρώπης 2020. Η νομοθεσία και τα μέτρα πολιτικής που θεσπίζονται με γνώμονα τις πρόνοιες των ευρωπαϊκών Συνθηκών αναγνωρίζουν τη σημασία της προάσπισης της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, καθώς και της διατήρησης της ευημερίας τους. Η οδηγία 89/391/ΕΟΚ σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων ορίζει ότι η εργασία πρέπει να προσαρμόζεται στους ανθρώπους και όχι το αντίθετο.

Ολοένα και μεγαλύτερη προσοχή δίνεται στην κατάθλιψη και στο εργασιακό στρες ως παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν σε υποβάθμιση της ευημερίας και εν τέλει σε ανικανότητα προς εργασία. Το 2004, οι κοινωνικοί εταίροι σε επίπεδο ΕΕ σύναψαν μια ευρωπαϊκή συμφωνία-πλαίσιο για το εργασιακό στρες με σκοπό τον προσδιορισμό, την πρόληψη και τη διαχείριση των προβλημάτων που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη μορφή στρες. Το 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μαζί με τους συναφείς κοινωνικούς εταίρους και ενδιαφερόμενους, υπέγραψε το ευρωπαϊκό σύμφωνο για την ψυχική υγεία και ευημερία, αναδεικνύοντας τη σημασία της ψυχικής υγείας και ευημερίας για μια ισχυρή και ανταγωνιστική Ευρώπη.

Βασικά πορίσματα

- Κακή κατάσταση υγείας αναφέρει το 2,5% των ευρωπαίων εργαζομένων, ενώ το 47% αναφέρει περισσότερα από δύο προβλήματα υγείας τα οποία χαρακτηρίζονται από μεγάλη συσχέτιση μεταξύ σωματικών και ψυχικών παραγόντων.

- Συνολικά, το 60% των εργαζομένων που δηλώνουν πολύ καλή ή καλή κατάσταση υγείας εμφανίζονται βέβαιοι για την ικανότητά τους να απασχολούνται στην ίδια εργασία και στην ηλικία των 60 ετών, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ όσων δηλώνουν κακή κατάσταση υγείας είναι σημαντικά χαμηλότερο.

- Η ποιότητα της εργασίας συσχετίζεται άμεσα και θετικά με την ευημερία. Μεταξύ των διαφόρων πτυχών της, η υπό στενή έννοια ποιότητα της εργασίας και οι προοπτικές της (εργασιακή ασφάλεια, σταδιοδρομία, ποιότητα των συμβάσεων απασχόλησης) είναι αυτές που έχουν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στην ευημερία. Ενόσω υποβαθμίζεται η ποιότητα της εργασίας, αυξάνεται σημαντικά η μεταβλητότητα της ευημερίας: όταν οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν χαμηλής ποιότητας συνθήκες εργασίας,

προκύπτουν σημαντικές αποκλίσεις ως προς την ικανότητα ανταπόκρισης στα καθήκοντά τους.

- Οι ανειδίκευτοι εργάτες και όσοι εργάζονται στους τομείς των μεταφορών, των ξενοδοχείων και της μεταποίησης ισχυρίζονται ότι αντιμετωπίζουν εξαιρετικά απαιτητικές συνθήκες εργασίας και ανεπαρκή έλεγχο επί της εργασίας τους. Οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν ανάλογες συνθήκες «υψηλής έντασης» δηλώνουν και τα χαμηλότερα επίπεδα ευημερίας. Η κοινωνική υποστήριξη από τους συναδέλφους τους αποτελεί το κύριο μέσο στήριξης που τους επιτρέπει να ανταποκρίνονται στα καθήκοντά τους.

- Μεταξύ των δεικτών που συσχετίζονται περισσότερο με την κακή κατάσταση υγείας και την ευημερία βρίσκονται τα ασυνήθιστα/μεταβαλλόμενα ωράρια εργασίας, η ασυνεχής ροή της εργασίας, η υπαγωγή σε προγράμματα αναδιάρθρωσης, οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι και η έλλειψη εργασιακής ασφάλειας. Στους σημαντικούς θετικούς παράγοντες συγκαταλέγονται η υποστήριξη, οι «ανταμοιβές» (το αίσθημα της δίκαιης μεταχείρισης ως προς τις αμοιβές και τις ευκαιρίες προαγωγής) και οι δεξιότητες.

- Οι εργαζόμενοι στους τομείς των μεταφορών και της οικοδομής αντιμετωπίζουν τις δυσμενέστερες πτυχές του ψυχοκοινωνικού περιβάλλοντος εργασίας. Σημαντικός είναι επίσης ο αντίκτυπος του καθεστώτος απασχόλησης και του φύλου.

- Βάσει του δείκτη ψυχικής ευημερίας (WHO-5) που έχει σχεδιαστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ως μέσο μέτρησης της συναισθηματικής και ψυχολογικής ευημερίας, το 23% των εργαζομένων στην Ευρώπη αναφέρει χαμηλά επίπεδα ευημερίας και χρήζει εξέτασης για να διαγνωσθεί αν πάσχει από κατάθλιψη, ενώ το 6% ενδέχεται να πάσχει ήδη από κατάθλιψη, με τις γυναίκες να δηλώνουν χαμηλότερα επίπεδα απ' ό,τι οι άνδρες.

- Περίπου το 40% των εργαζομένων στην Ευρώπη δηλώνει ότι έχει απουσιάσει από την εργασία λόγω ασθενείας. Τα ποσοστά απουσίας είναι σημαντικά υψηλότερα μεταξύ των εργαζόμενων με υψηλή εργασιακή ασφάλεια/προστασία, γεγονός που υποδηλώνει πιθανή καιροσκοπική συμπεριφορά εκ μέρους τους. Τα ποσοστά απουσίας αυξάνονται επίσης σε συνάρτηση με ψυχοκοινωνικούς παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με χαμηλότερα επίπεδα ευημερίας στην εργασία (εκφοβισμός, διακρίσεις, συναισθηματικές απαιτήσεις).

- Το 41% των ερωτηθέντων ανδρών και το 45% των γυναικών ανέφερε ότι έχει εργαστεί ενόσω ασθενούσε («αδικαιολογήτως παρόντες» (presenteism)), τουλάχιστον για μία ημέρα κατά τους 12 προηγούμενους μήνες. Το φαινόμενο αυτό είναι συχνότερο μεταξύ υψηλόβαθμων και επιδεικνυόντων υπερβάλλοντα ζήλο στελεχών με υψηλή αυτονομία και δέσμευση για τη δουλειά τους. Ο θετικός συσχετισμός που παρατηρείται με φαινόμενα όπως η έκθεση σε συνθήκες έντασης εργασίας, η λεκτική κακοποίηση ή οι δυσμενείς διακρίσεις, ο χειρισμός χημικών ουσιών, οι καταπονητικές στάσεις του σώματος και η εργασία με βάρδιες φαίνεται να υποδηλώνει ότι το φαινόμενο της «αδικαιολόγητης παρουσίας» αυξάνεται επίσης όταν συντρέχουν ορισμένες δυσμενείς συνθήκες εργασίας.

Συστάσεις πολιτικής

- Οι πολιτικές παρεμβάσεις που στοχεύουν στην προαγωγή της υγείας, της ευημερίας και της ασφάλειας των εργαζομένων μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο εάν εστιάζουν στην ποιότητα της απασχόλησης, στο ψυχοκοινωνικό περιβάλλον εργασίας και σε οργανωτικούς παράγοντες.

- Η ποιότητα της απασχόλησης αναγνωρίζεται ως βασικό ζητούμενο για τους εργαζόμενους, με ιδιαίτερη επίδραση στην ευημερία τους. Η κακή ποιότητα εργασίας οδηγεί σε ανησυχητικά χαμηλά επίπεδα ευημερίας για όσους εμφανίζονται λιγότερο ικανοί να την αντιμετωπίσουν. Οι συναφείς πολιτικές δεν πρέπει να επικεντρώνονται στη συνήθη σχέση μεταξύ εργασίας και ευημερίας αλλά να καλύπτουν ένα ευρύτερο πεδίο επιμέρους περιπτώσεων.

- Η σωματική και ψυχική υγεία και η ασφάλεια στην εργασία συνδέονται σε μικρότερο βαθμό και με παραδοσιακές πτυχές που συνήθως κατευθύνουν τη δημόσια συζήτηση, όπως ο εκάστοτε κλάδος, το μέγεθος της επιχείρησης ή ακόμη και η σύμβαση απασχόλησης. Ο βασικός διαχωρισμός γίνεται μεταξύ χειρονακτικών και μη χειρονακτικών εργασιών. Οι κύριοι συσχετισμοί εντοπίζονται στο ψυχοκοινωνικό περιβάλλον εργασίας και στους καθοριστικούς οργανωτικούς παράγοντες. Όταν αυτοί λαμβάνονται υπόψη, ακόμη και οι διαφορές μεταξύ χωρών συνήθως εξαφανίζονται.

- Όσον αφορά το ψυχοκοινωνικό περιβάλλον εργασίας και τους οργανωτικούς παράγοντες, οι συναφείς πολιτικές πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη την πληθώρα των επιμέρους περιπτώσεων: αυτοί που ενδεχομένως επωφελούνται περισσότερο από τις βελτιώσεις στον σχεδιασμό της εργασίας και από ένα περισσότερο υποστηρικτικό περιβάλλον εργασίας είναι οι χαμηλής ειδίκευσης χειρώνακτες εργαζόμενοι.

- Τα χαμηλά επίπεδα ευημερίας και η κακή κατάσταση υγείας συνεπάγονται υψηλό κοινωνικό κόστος τόσο από την άποψη της συστηματικής απουσίας από την εργασία (absenteeism) όσο και από την άποψη της «αδικαιολόγητης παρουσίας» στην εργασία. Ο ρόλος που διαδραματίζουν οι συνθήκες εργασίας υπερβαίνει τη σχέση τους με την υγεία και την ευημερία: οι καλές συνθήκες εργασίας είναι ενδεικτικές όχι μόνο μιας καλύτερης υγείας, αλλά και λιγότερο καιροσκοπικών συμπεριφορών όσον αφορά τη συστηματική απουσία από την εργασία, καθώς και μικρότερης συχνότητας εμφάνισης του φαινομένου της «αδικαιολόγητης παρουσίας» στην εργασία.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση «*Health and well-being at work: A report based on the fifth European Working Conditions Survey*» (Υγεία και ευημερία στην εργασία: Έκθεση βάσει της πέμπτης Ευρωπαϊκής Έρευνας για τις Συνθήκες Εργασίας) είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1302.htm

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επικοινωνείτε με την Agnès Parent-Thirion, υπεύθυνη έρευνας, στη διεύθυνση apt@eurofound.europa.eu